

Rozhovor s Igorem Tomešem o jeho činnosti v Mezinárodní organizaci práce

Jakub Rákosník

Čas a místo konání: 17. ledna 2012 v budově Univerzity Karlovy v Jinonicích cca 16.45–18. 30 hod. Otázky kladl Mgr. Dalibor Státník, Ph.D. Rozhovor vznikl v rámci projektu *Formování a vývoj sociálního státu v Československu v letech 1918–1992* (GAČR 407/09/2087). Rozhovor původně vznikl jako rozhovor s pamětníkem pro účely historického výzkumu. Žádná jeho část dosud nebyla publikována.

DS: Pane profesore, jaká byla Vaše cesta k sociálnímu právu?

IT: Když jsem vystudoval právnickou fakultu, zůstal jsem v Praze, čtyři katedry mně nabízely, abych tam byl asistentem, abych tam u nich nastoupil, a já jsem si vybral nabídku Viktora Knappa, kterého jsem si velice vážil. On mi nabízel, abych u něho začal dělat pracovní právo a sociální věci. Dělal to tam Karel Witz a s tím on nebyl moc spokojený, tak tam chtěl nějakého aspiranta, někoho, kdo by to vystudoval a pořádně něco dělal. A tak jsem dělal Knappovi čtyři roky tajemníka. To mě taky formovalo.

DS: A z fakulty do Mezinárodní organizace práce jste se dostal jakým způsobem?

IT: V roce 1958 v deníku *Práce* vyšel inzerát Mezinárodní organizace práce, že hledají Čecha, který umí sociální zabezpečení a perfektně mluví anglicky nebo francouzsky. A ten inzerát nešel přes žádný úřad, žádné ministerstvo, to byl normální novinový inzerát. A přihlášky se posílaly rovnou do Ženevy, ne na naše české úřady. Tak jsem si poslal přihlášku, protože mě to samozřejmě lákalo. No, přihlásilo se nás asi 220, a do užšího výběru, po asi půlročním srovnání, se nás dostalo devět a oni z Ženevy navrhovali nějakého soudce z Plzně. Ten byl na prvním místě v tom výběru, já jsem byl na druhém místě a za námi byl nějaký Jirka Šmíd, který dělal šéfa mezinárodního oddělení Československého svazu mládeže. A toho prosazovala československá strana, ale Ženeva ho tvrdě odmítla jako komunisticky angažovaného. Ta prosazovala toho soudce, ale zase naše strana ho vetovala, protože byl národní socialista. A já jsem byl ten kompromis. Ten třetí vzadu. A tak jsem se dostal do Ženevy. Tak to jenom, abyste věděl, jak jsem se dostal do Ženevy a co mě formovalo, než jsem se tam dostal. Já mám anglické školy, umím francouzsky, mám německý Kindergarten, takže něco z němčiny taky umím. To mi dalo obrovskou výhodu na start v Mezinárodním úřadu práce.

DS: Jaké byly Vaše začátky v MOP?

IT: Dne 1. ledna 1959 jsem nastoupil. Trvalo to dost dlouho, jak vidíte, než se provedl výběr. A byl jsem vlastně první československý úředník, který nastoupil v Ženevě po roce 1948. Už tam sice byli čtyři českoslovenští úředníci, ale ti emigrovali. Já jsem se potom s nimi tam stýkal, byli to fajn lidi, nějaký Paukert, Zelenka, Svoboda, Wildman a ještě tam byl pátý, pět jich tam bylo, ale toho pátého jsem neznal.

DS: Takže Vy jste byl jediný oficiální československý zástupce.

IT: Ano, jako první československý občan zaměstnaný po roce 1948. A až v roce 1957, což je 9 let po roce 1948 se oni rozhodli, že Československo by tam mělo mít zastoupení. Potom za mě, když já jsem se osvědčil, tak začali brát další. Když jsem odcházel, tak už tam byli další čtyři Čechoslováci.

DS: Pro Vaši kariéru v Ženevě byl asi úplně nejdůležitější Antonín Zelenka (1903–1987), který byl od roku 1951 do roku 1964 ředitelem odboru sociálního zabezpečení.

IT: Ano. Byl to český emigrant a vlastenec. A proto on chtěl úředníka z ČSR pro sociální zabezpečení, protože on byl z české sociální školy. A on byl domluvený s Evženem Erbanem. Znali se ze sociální demokracie, když se Zelenka vrátil z koncentračního tábora. A to můžu taky říct, jak se rovnou zapojil do tvorby národního pojištění u nás. Angažoval se v sociální demokracii a inklinoval k středu či spíš pravici a potom byl někdy, myslím, v roce 1947 na podzim vybrán, aby dělal ředitele v Ženevě, protože to československé národní pojištění se považovalo v evropském měřítku za obrovský úspěch. A on později začal s Erbanem jednat o tom, že by tam chtěl nějakého Čecha. No a fakt je ten, že to mně obrovsky pomohlo, protože já jsem něco udělal pro Erbana už jako asistent na právnické fakultě a jemu se to líbilo, tak si mě vzal na konferenci do Londýna. Tam jsem se osobně setkal s Williamem Beveridgem, těsně předtím, než zemřel, a Brianem Abel-Smithem, žákem Richarda Titmuse. Tam byl také Zelenka. A Erban mě s ním seznámil. Takže je možné, že v konečné fázi do toho promluvil i Zelenka, protože mě už znal z té konference. Erban si mě tam vzal proto, že hlavní téma konference byla nezaměstnanost, tady to nikdo nedělal, a já jsem měl nezaměstnanost z první republiky nastudovanou. Takže já jsem o tom mohl mluvit. A mohl jsem mluvit anglicky, a kdyby se našly materiály z té konference, tak by se tam ten můj referát taky někde našel.

DS: Takže Evžen Erban neměl celkem problém mluvit i na oficiální půdě a v kuloárech s exulantem?

IT: Ne, neměl. K sociálním demokratům se hlásil. To mu komunistická strana trpěla. Využívali ho jako neformální kontakt na britské labouristy. Proto jel na tu londýnskou konferenci, protože on měl kontakt na sociální demokracii v exilu. A to se tolevovalo. Byl takový tichý kontakt. To je možná právě ten důvod, proč si ho tam nechali i po normalizaci, protože on v podstatě sloužil KSČ.

DS: Evžen Erban se z počátku své politické kariéry profloval jako odborář (NOÚZ, pak v ROH generální tajemník A. Zápotockého) od první poloviny 50. let působil jako vedoucí Státního úřadu sociálního zabezpečení a od poloviny 60. let byl předsedou Úřadu státních rezerv. Za normalizace nastartoval velkou kariéru v zahraničním výboru České národní rady a tak dál.

IT: A právě právnická fakulta spolupracovala s tím úřadem sociálního zabezpečení díky mně, protože já jsem tu spolupráci začal a my jsme dělali pro ně semináře. Jen jsem nastoupil, tak jsem zahájil semináře pro zaměstnance SÚSZ. Odtud znám všechna ta esa z první republiky, které ještě žila, protože oni na ten seminář chodili a my jsme je prosili, aby mluvili. Taky jsem pracoval s Bohoušem Šmýdů [Bohumír

Šmýd — pozn. D.S.], to byl jeden z těch lidí, kteří přišli v roce 1942 do Ústřední sociální pojišťovny a on s nějakými lidmi ze Zlína byli první, kdo formulovali myšlenku, že by chtěli mít jednotné národní pojištění pro všechny. To ne Beveridge, ale oni. Vlastně v době, když Beveridge to psal, tak u nás už byla skupina, která na tom také dělala, a to jsem věděl právě od Bohouše.

DS: A jaká byla v Ženevě Vaše pozice představitele státu, v kterém nebyly zdaleka všechny úmluvy ratifikovány a když, nebyly zcela dodržovány, ale v lecčems, třeba v díle národního pojištění, jak jste již sám řekl, jsme mohli být vzorem. Jaká teda byla Vaše pozice v Zelenkově oddělení a v celé organizaci?

IT: Za prvé, oni mě nespojovali s Československem. To bylo velmi důležité. Naopak jsem musel podepsat, že nebudu sloužit československé vládě, jinak než veřejně, aby to věděli, aby to bylo transparentní. To byla první věc. Za druhé, Zelenka mě zařadil do výzkumné skupiny, která se zabývala jen sociálně pojišťovacími úmluvami, takže já jsem s těmi kritickými úmluvami vůbec nepřišel do styku. Já jsem připravoval materiály pro Zelenku a pro výbor pro kontrolu plnění úmluv jenom v oblasti sociálního zabezpečení. Mým prvním úkolem bylo napsat švédské vládě, že nedodržují něco v oblasti sociální politiky. Což mně Zelenka asi dvaadvacetkrát vrátil a já jsem chtěl rezignovat, že jsem „úplnej vůl“ a teprve potom mně můj návrh vzal a řekl mi, „tak už víte, jak se to u nás píše, takže už Vás nebudu obtěžovat“. Za těch pět let mi už nevrátil vůbec nic. Ale jinak mě drezíroval, já jsem měl dobrého učitele.

DS: Opravdu ve stanovách, předpisech vnitřních se vždycky hovořilo o tom, že personál Mezinárodního úřadu práce má být zcela nezávislý na vnějších vlivech mateřských zemích.

IT: Ano.

DS: Chtěl jsem se zeptat, jestli to přece jenom v podmínkách doznívající studené války nebylo přece jenom trošku obtížné. V případech mezinárodních konferencí práce československé delegace pravidelně vyladovaly společné postupy a postoje na společných předporadách s ostatními východoevropskými zeměmi, tak jestli přece jenom jste necítil nějaký tlak z Československa.

IT: Já myslím, že se to přísně diferencovalo, že vlivy studené války byly v té politické sféře MOP. Já jsem byl v odborné sféře. Takže mě se toto všechno netýkalo. To se týkalo toho mezinárodního odboru, to se týkalo ředitelů, náměstků, generálního ředitele, to se týkalo politických odborů, které pracovaly pro správnou radu, tak tam se to odehrávalo, ale vedle toho byly čistě technické útvary a já jsem patřil do toho technického útvaru. Takový technický útvar byl v oblasti bezpečnosti práce, v sociálním pojištění, spadala sem mzdová politika a takových odborů bylo asi osm nebo deset, které byly vyloženě vysoce profesionální a lidi, který dělali vysoce profesionální práci. To byli ti, co připravovali ty úmluvy, ne ti politici. A vedle toho byl ten politik, který ty úmluvy vyjednával. To je taková malá úsměvná historka. Když jsem tam nastoupil, tak si mě Zelenka týden nevyšimal a já jsem nevěděl, co tam budu dělat. Ani sekretářka si mě nevyšimala. Já jsem prostě seděl 8 hodin na židli a četl jsem noviny. V prázdné kanceláři. Za týden si mě Zelenka zavolal a řekl: „Já jsem Vám to udělal schválně, abyste věděl, že tady vůbec nejste důležitý“. Druhá věta: „Víte, tady jsou lidi

trojího typu: jedni jsou tady kvůli barvě pleti, protože tady musí být zastoupení, druhí jsou tady pro politiku a třetí jsou tady na práci. Vy jste tady na práci, tak ne abyste se pletl do politiky“. Takže to bylo moje antré. Zdůrazňuji, že my jsme byli technický odbor, ale o tom, co se tam odehrálo, vím, protože když jste v organizaci a trochu si všimáte, co se kolem v organizaci děje, tak se samozřejmě informace k vám dostanou. Nás zase tolik nebylo v té hlavní budově, asi osm stovek, takže to zas tak velké není. Celkem pracovalo ve službách MÚP asi 6000 zaměstnanců, ale v centrále bylo asi jenom 800 lidí.

DS: Československo a socialistické země si vlastně neustále stěžovaly na proporcionálně, geograficky nerovnoměrné zastoupení. Tvrdilo, že asi 80–90 % úředníků pocházelo z pěti šesti západních zemí, včetně USA.

IT: Ano, to byla skutečnost. Tam byl jeden Rumun, jeden Čech, jeden Bulhar, co se týče těch socialistických zemí. A potom tam bylo asi 30 Rusů. Ale ti tam nic nedělali, ti jenom četli noviny, protože je tam k ničemu nepustili. Zatímco ten Rumun pracoval, já jsem pracoval, ten Bulhar pracoval.

DS: Vy jste byl ve službách MOP v Ženevě do podzimu roku 1964?

IT: To mě odvolali v roce 1963. Já jsem měl možnost buď emigrovat a zůstat tam, nebo se vrátit. Já jsem se vrátil, protože jsem tady měl bratra, manželka tady měla svou rodinu a já jsem věděl, co se děje s lidmi, kteří emigrují, co se děje s jejich rodinami. Já jsem nikoho nechtěl ohrozit. To je ten koncentrák ve mně. Nikoho jsem nechtěl vystavit nějakému utrpení nebo nějakému ponížení.

DS: Vy jste tam byli i s manželkou společně?

IT: My jsme tam byli i s dítětem. Já jsem tam normálně bydlel. Měl jsem byt a všecko.

DS : A Vy jste nějak měl smlouvu na nějakou dobu a pak Vás československá strana odvolala?

IT: Ne, já jsem byl jeden z mála těch, kteří to měli natrvalo. Já jsem měl definitivu. Já jsem rezignoval. Mně sdělili, že naše praxe je vysílat lidi na 5 let. A mě uplynulo 5 let, tak mě řekli, abych se vrátil. Tečka. A nikoho nic jiného nezajímalo. Takže v tom není žádná politika, nic ... Nehleďte to, všechno bylo úplně normální. Já v tom vidím jenom ten komunismus, ten pidikomunismus. Já bych byl převzal ten odbor po Zelenkovi jako ředitel, protože jsem měl podporu Francouzů, Italů, všichni mě tam měli rádi, takže kdyby mě tam nechali, tak já bych býval pomalu vylezl a dneska bych třeba byl ředitelem. No, dneska ... Ale vykládejte to někomu ... [smích]

DS: Teď bychom se mohli dostat k vlastní Mezinárodní organizaci práce. Ta vznikla jako „vedlejší“ produkt Versailleské smlouvy. Znovu potvrzena její existence byla po vzniku OSN v roce 1945 jako velice významná instituce, v jejíž činnosti se uplatňovala tzv. tripartita. Jednání a různé orgány byly tvořeny zástupci zaměstnanců, dále skupinu vládní a skupinu zaměstnavatelů, buď v poměru dva ku jedné ve prospěch vládních delegátů. Konec konců na tomto zastoupení byl založen nejdůležitější výkonný orgán mezi zasedáním Mezinárodní konference práce, tripartitní Správní rada. Výbory a komise byly pa-

ritní. Od určité doby vždy v Ženevě a v podstatě vždy celý červen se konaly mezinárodní konference práce. To je stará tradice. Pane profesore, mohl byste nám říci něco blíže k mechanismu fungování MOP, jak působil generální ředitel, jeho náměstci, správní rada, mezinárodní konference práce, na níž právě generální ředitel vždy přednášel zprávu, ke které pak následovala valná diskuse, a pak se pracovalo v komisích?

IT: Já jsem v tomto mechanismu spíše byl ten úředník, tak vím, jak to tam chodilo. Existovala správní rada, která byla složena v poměru 2 vládní ku 1 zaměstnavatelskému a ku 1 odborářskému a předsedou byl vždycky zástupce některé vlády, ne zaměstnavatelů nebo zaměstnanců. Oni vytvářeli poradní výbory, protože jiné předpisy byly pro námořníky, jiné pro rybáře, takže pro každou speciální agendu byl poradní výbor. Jakmile někdy byla profese, která působila přes hranice, tak to se dělali mezinárodní předpisy zvlášť, protože to se ty státy musely mezi sebou dohodnout, zatímco u úmluv, které mají vnitrostátní působení, tam je to jen otázka ratifikace. Konec. Takže proto existovaly ony průmyslové výbory, proto byly všechny tyhle orgány, proto to byla tradice už z té první fáze meziválečného období. Vedle toho byla ještě nezávislá komise odborníků, kam jednotlivé vlády vysílaly své odborníky. To byli většinou univerzitní profesori a lidé, kteří nebyli součástí státního aparátu a kteří posuzovali aplikaci úmluv. To byl výbor pro aplikaci úmluv. A ten byl jediný, který nebyl tripartitní a přímo podával zprávu konferenci. Zatímco všechny ostatní podávali zprávu Správní radě a ta teprve z toho vybírala, co se půjde na konferenci a co ne. Takže toto byl první a pro tento výbor právě pracovaly ty technické útvary a já jsem pro ten výbor hlídal úmluvu 102 (Minimální standardy sociálního zabezpečení — pozn. D.S.). Nebo potom jsem pro ně dělal analýzu k vybraným tématům, např. k úmluvě o rovném zacházení v sociálním zabezpečení. Vedle toho byly ad hoc komise, který byly profesionální a které byly řízeny řediteli jednotlivých odborů. Tím vrcholovým vedením. A to byly komise, které analyzovaly sociální vývoj ve světě a připravovaly návrhy a náměty pro generálního ředitele, který potom s tím chodil na správní radu. A ta potom posoudila, co s tím bude dělat dál. Já jsem například dělal dvě takové zprávy. To připravíte dotazník, pošlete to všem členským vládám, ty ten dotazník vyplní, vy z toho pak uděláte zprávu o stavu daného problému ve světě a ta potom jde ke generálnímu řediteli. Ten pak to přednese správní radě a ta rozhodne, jestli to je nebo není zajímavé. A když je to zajímavé, tak začne proces tvoření konvence. A tam se zase svolají nejdříve experti, kteří připraví oficiální dotazník, ten jde zase na vlády, připraví se to, čemu my tady říkáme v ČR věcný návrh budoucí úmluvy, ten se pošle podruhé vládám, to je druhé kolo, ty k tomu udělají své připomínky, z toho se vytváří tzv. první zpráva, ta jde na konferenci a musí být konferencí schválena. Potom, když je schválena konferencí, tak odborníci pracují na konečném textu úmluvy, to zas nedělají politici, ale odborníci, to se posílá návrh vládám, ty vrátí svoje připomínky a na konferenci se vytvoří výbor konference pro tuto úmluvu, protože to už je druhé čtení, na další konferenci. Proto to trvá 3 až 4 roky, než se napíše úmluva. Na to už jsou politici, kteří se dohadují, jak to bude vypadat a výsledky schválí konference. A to jsou ty úmluvy. A tam je potom vždy dohoda, kolik ratifikací musí být podáno, aby ta úmluva vstoupila v platnost. Když nejsou ratifikace, tak v platnost nevstoupí.

DS: Ten systém mě se vždycky zdál velice zdoluhavý, ale zároveň velmi dokonalý.

IT: Byl velmi dokonalý, protože skutečně odráží situaci ve světě. To není jen nějaký ten politický žvást. Celý proces se skládá ze čtyř fází, tři jsou v rukou odborníků, jenom do té čtvrté, závěrečné, vstupují politici. Ale to už je tak sešňérované, že ten prostor pro jejich vliv už je velice malý. A všechno musí být zdůvodněné. Já jsem dělal dvakrát tajemníka mezinárodní konference práce, a to je šílená šichta. To nastoupíte v 8 hodin ráno s úsměvem a celý den sedíte na tom žvanění, píšete protokol, když to skončí, musíte si sednout a napsat zprávu pro generálního ředitele a zprávu pro konferenci na příští den. To se muselo přeložit do pěti konferenčních jazyků a vy jako tajemník za to odpovídáte, musel jste to autorizovat, takže já jsem autorizoval angličtinu, franštinu, ale na španělštinu a němčinu jsem měl vždycky někoho dalšího a šlo to do tiskárny, z tiskárny to přišlo v jednu hodinu v noci, já jsem se na to musel podívat, aby tam nebyly nějaké chyby, aby tam nezafungoval nějaký šotek, a teprve pak jsem mohl jít spát. Takže jsem přišel do postele tak ve 2 hodiny ráno a v 8 hodin ráno jsem s úsměvem seděl na konferenci, poté co jsem už v 7 hodin tam musel být a dbát na to, aby byla ta zpráva dána všem delegacím. Takže já jsem pak celou sobotu a neděli prospal. V podstatě to trvá tři neděle a ten třetí týden už jsem byl jenom na kávě, cigaretách a koňaku. To jsem nemohl jíst, spát, to už jsem byl úplně mimo. A pak jsem byl týden “mrtvej”. Tak to je obrovská šichta a platí ten princip, že za všechno musí odpovídat jeden člověk. A to je chudák. Má sice tým lidí, oni pracují, ale on všechno musí číst, všechno musí podepsat, a když je malér, tak on to odskáče. A je to profesionál. Není to politik. Takže já si myslím, že to je vysoce profesionální činnost. Za těch pět let, co jsem tam pracoval, jsem se hrozně moc naučil a zejména jsem se naučil profesionální odpovědnosti a rozlišovat, co je politické a co je profesionální. To je to, co tady hodně chybí a v čem je většina našich lidí spíše provinční.

DS: Teď se dostáváme ke dvěma podle mě dost klíčovým otázkám, na které jsem se trochu, příznávám, připravoval více, protože mě vždycky zajímaly a nemám v nich úplně jasno. Vy jste zažil poprvé 43. konferenci, která se konala v roce 1959 a odcházel jste půl roku po 47. MKP v roce 1963. Každá byla trochu odlišnější, ale ne zas tak, protože se projednávaly návrhy úmluv ve druhém čtení, ale jsou si dosti podobná především dobovou atmosférou a dobovými tématy. Chtěl jsem se zeptat na Váš dojem z československé delegace, jaká byla její úloha v tomto „koncertu“ třídně a velmocensky rozděleného světa? Teď jsem možná u klíčové otázky, a sice, Československo na jednu stranu politicky, propagandisticky tvrdilo, co udělalo a skutečně leccos se skutečně podařilo, jako třeba národní pojištění, ale kupodivu, Československo do roku 1965 ratifikovalo pouze 22 úmluv a přitom do roku 1964, kdy jste ještě v Ženevě byl, bylo přijato od roku 1919 celkem 122 úmluv a 122 doporučení.

IT: Doporučení se nepřijímaly. Ty se braly na vědomí s tou úmluvou.

DS: Možná kdybyste vysvětlil, pane profesore, ten rozdíl.

IT: Úmluva, ta musela projít ratifikačním procesem a zavazovala. Mezinárodní organizace práce, ta komise pro aplikaci úmluv, kontrolovala aplikaci té úmluvy, která byla ratifikována. Úmluva, to bylo sociální minimum, minimum, které se muselo do-

držet, zatímco doporučení bylo maximum, ten výhled, prognóza. Takže k té úmluvě bylo vždycky doporučení, aby se vědělo, kdybyste chtěli pokračovat dál, tak jděte touto cestou. To bylo pouze doporučení. To se neratifikovalo, to se prostě bralo na vědomí, ratifikovala se ta úmluva. Čili úmluva je základní standard, minimální standard, a doporučení je vlastně budoucnost. To je futurologie. Doporučení nemá vůbec žádnou právní závaznost, proto se taky ani nekontroluje, nepodávají se o tom ani zprávy, nic. To je vyložené politický dokument. Ale má to funkci, že to ukazuje, jak by se to mělo vyvíjet. Má to velkou hodnotu programovou.

DS: Není mně úplně jasné, jak to bylo v praxi v Československu na přelomu 50. a 60. let s ratifikací. Československu bylo opakovaně, pokud je mně známo, vyčítáno, že nepostupuje obvyklým způsobem, to znamená, že nepředkládá úmluvy Národnímu shromáždění.

IT: Dříve to neznám, já o tom vím až od roku 1964, když jsem se vrátil ze Ženevy a kdy si Evžen Erban ze mne udělal jednoho ze svých poradců, pak jsem dělal poradce ještě tomu lidovci, který dělal ministra práce v české vládě. František Toman se jmenoval. Takže jsem se pak, dostal k celé řadě věcí, a to bylo právě to období 1964–1968, kdy jsme začali ty věci dávat do parlamentu k ratifikaci. To bylo vlastně období *détente* a tam, když se podíváte na ty ratifikace, tak tam už je těch ratifikací víc. Jo, a to je jedna z věcí, kterou bych přisuzoval Erbanovi a myslím, že i Valtru Vergeinerovi, Emilu Svobodovi a sobě, že my, když jsem se vrátil a když tihleto hoši měli to moje know-how, tak oni to začali normálně dělat, jak se to dělat má. No a potom nás všechny odtamtud vyhodili kromě Erbana, a přestalo to.

DS: Z 50. let jsem žádnou úmluvu nenašel ve Sbírce zákonů ...

IT: Ano.

DS: Pane profesore chtěl jsem se zeptat na takové i více politické věci. Období 1959–63 to je ohromně významná doba, je to *détente*, je to dekolonizace, je to apartheid, je to ještě doznívání maďarských událostí a mezinárodní konference práce ty věci nějak řeší.

IT: Ano.

DS: Československa se hodně týkalo další taková, skoro bych řekl evergreen, který jste určitě musel zažít a sice, že západní země svým způsobem velice oprávněně zpochybňovaly plné moci zástupců socialistických podniků s tím, že se nejedná o skutečně plnohodnotné zaměstnavatele, ale v podstatě o vládní delegáty.

IT: Ano, ale potom se došlo ke kompromisu, že se to bude tolerovat, ale do všech těch základních odborných skupin ti naši socialističtí ředitelé neměli přístup, to si dohadovali ti západní zaměstnavatelé mezi sebou. Oni nebyli také členy evropské konfederace zaměstnavatelů a ničeho. Takže ono se to vyřešilo tak, že politické věci se řešily v evropské konfederaci zaměstnavatelů a tím pádem ti naši z toho vypadli.

DS: Takže mohli vystoupit jen na konferenci?

IT: Ano, ve správné radě mohli vystoupit, v těch komisích konference, tam byli, byli na konferenci, politicky bylo všechno v pořádku. Ale jakmile se něco začalo připra-

vovat a dělali se odborné věci a hlavně, když došlo k „block outu“ mezi vládními zástupci, zaměstnavateli a zaměstnanci, což se někdy u některých úmluv stávalo, tak potom se udělalo to, že se hlasovalo v každé té sekci zvlášť a podle toho, jak dopadlo to hlasování, tak potom se to přeneslo do správní rady a na konferenci. Takže se stalo, že došlo k nějakému hlasování a členové Správní rady za zaměstnavatele to přenechali evropské konfederaci zaměstnavatelů a tím vyloučili ty naše ze zasahování.

DS: Správní rada měla velký vliv.

IT: No jistě. Správní rada to v podstatě všechno držela v rukou a ti zaměstnavatelé a ti zaměstnanci tam byli ctěni. Ti měli velké slovo. Kdyby zaměstnavatelé a zaměstnanci byli proti vládě, byl by ten „block out“, takže museli dostat aspoň jednoho odboráře nebo zaměstnavatele, aby hlasoval s vládou.

DS: Právě jste narazil na další podstatnou věc, že se mělo často stávat, že se nehlasovalo jednotně podle národních delegací, ale vlastně napříč jimi, zaměstnavatelé — zaměstnanci proti sobě a vládní delegát byl tak uprostřed.

IT: Ano. Tak to tam fungovalo a národní delegace tam samy o sobě neměly velký vliv, až na té konferenci, kde jejich zástupci mohli vystupovat, ale tam mohl vystupovat každý delegát. Tam byli dva vládní delegáti, jeden zaměstnavatelský, jeden zaměstnanecký, celkem čtyři. Všichni měli stejná práva, takže tam mohli normálně vystupovat i proti vládě, když chtěli, to tam bylo často. Francouzský odborář vystoupil proti francouzské vládě, jen to hvízdlo.

DS: Možná byste ještě měl říci, jak vlastně byli určování odboroví delegáti ze zemí, kde panovala odborová pluralita, kde byla spousta odborových ústředí a svazů.

IT: Bylo to tak, že největší odborová ústředna měla právo určovat a pokud tam byla nějaká rovnost, tak potom se ty jejich delegace střídaly. A to se museli ti odboráři dohodnout mezi sebou, ale většinou se tam vyskytovaly ty první dvě centrály, ty ostatní neměly šanci.

DS: Takže ve 20.–30. letech, pokud vím, tak nejčastěji, ne vždy, do Ženevy jezdil Rudolf Tayerle, nebo jiný zástupce Odborového sdružení československého, ale nebylo to samozřejmě, jak jste sám řekl, pravidlem. Možná byste ještě měl říci pane profesore, kdo ty delegace platil?

IT: Delegace si platily samy sebe, vždycky všechno a úřad platil aparát, který jim sloužil. Čili mě platil úřad, ale delegáta, který tam přijel od nás, platila naše vláda.

DS: A ty národní delegace, zaměstnavatele i odboráře platila taky vláda?

IT: Platila to ta země, ne úřad. Tak to bylo v té době, kdy jsem v MOP byl.

DS: Teď by mne zajímaly takové věci každodenní života, mentality, prožitky. Vy jste znal svět, svět pro vás opravdu nekončil na Šumavě, svět jste znal, ale přece jen, jaké byly vaše pocity, když jste odjel do Ženevy, do centra západního světa?

IT: Pro mě to zase tak velký šok nebyl, protože já mám anglické školy a do republiky jsme se vrátili až v květnu 1946 a ještě jsme měli kontakty s Anglií až do roku 1948.

Já sám znal Londýn dobře. Když jsme čekali na repatriaci, tak táta mi dal každý den libru a já jsem poznal Londýn, měsíc jsem bydlel ve Skotsku, vyrůstal jsem v Hong Kongu, takže mně zase ten západní svět tolik nepřekvapil. Jistě mě překvapil ten rozdíl v životní úrovni, to ano. A musím říci a nevím, jestli to budete chtít dát do té písemné zprávy, ale je to moje vyznání, odjížděl jsem tam jako přesvědčený komunista a vrátil jsem se jako přesvědčený antikomunista. To je výsledek, protože tam jsem se dostal k informacím, ke kterým jsem se tady neměl možnost dostat. Tam jsem mluvil s lidmi, kteří mi ukazovali jiné alternativy a když jsem si přečetl tajnou zprávu z dvacátého sjezdu a Peňkovského knihu o tom, jak prozradil raketový systém Američanům a Angličanům [Oleg Peňkovskij, plukovník sovětské vojenské zpravodajské služby a dvojitý agent — pozn. D.S.] a když jsem slyšel o Gulagu, tak jsem pochopil, že tam je něco špatného. Proto jsem se po návratu z Ženevy hned zapojil do demokratiizačního procesu. Ale to je moje čistě osobní vyznání.

DS: Na to bych se ještě rád zeptal, vy jste měl diplomatický pas?

IT: Ne, já jsem měl československý služební pas, ale také jsem měl pas OSN a pas OSN samozřejmě znamenal, že tam musíte jet služebně, že tam nemůžete jet soukromě. To znamená, že jsem musel mít od Antonína Zelenky vždycky nějaký papír, který mi to potvrzoval, jinak jsem musel jezdit na naše pasy a na to jsem musel mít výjezdní doložku. Tak například já jsem nesměl jezdit z Československa do Ženevy přes Německo, protože na to mi výjezdní doložku nedali a dali mi to přes Rakousko. Takže místo, abych jel přímo, tak jsem musel přejet celý Alpy, protože někdo na vnitru se rozhodl, že Německo je nežádoucí, ale že já s Němci normálně na úřadu dělám, to jim nedošlo. Jakmile jsem jel do Československa, musel jsem jet na československý pas. A jakmile jsem cestoval mimo Československo, tak jsem mohl používat cizí pasy. Takže já když jsem jel domů, tak jsem nemohl použít pas OSN, protože Německo bylo tranzit a na to jsem nemohl použít pas OSN, když nebylo Československo destinací. Tak to jsem musel jet na československý pas, a protože bych do něj dostal německý štempl a hned by věděli, že jsem porušil jejich zákaz vjezdu do Německa, tak jsem tak nejezdil.

DS: To je docela neuvěřitelné.

IT: No byla to komická situace, ano. Já potom po roce 1963 jsem měl velmi mnoho cest do ciziny pro Mezinárodní organizaci práce, já jsem fungoval jako jejich expert. Pracoval jsem na přídavicích pro děti v Japonsku, protože jsem tehdy napsal nějakou velkou studii a srovnávačku, což se líbilo a MOP to publikovala. A tak mě pak poslali do Japonska, když Japonci chtěli odborníka na přídávky na děti. Za MOP jsem také dělal přeměnu spořicíh fondů v Keni a v Ugandě na průběžné penzijní pojištění, to co my dnes děláme obráceně, tak já jsem to „oddělal“, poněvadž se ukázalo, že to nefunguje, takže já se teď po těch zkušenostech jenom směju tomu nesmyslu, který se tady u nás provádí ve prospěch bank. A měl jsem řadu takových výjezdů za MOP jako technická pomoc a naposledy jsem se odtamtud vracel v březnu 1970, když jsem dostal od děkana Zdeňka Česky z fakulty urgentní dopis, že se musím rychle vrátit, protože mě tady potřebují. Když jsem se vrátil, tak mi sdělil, že jsem propuštěn z fakulty jako revizionista a poté jsem byl i vyloučen z KSČ.

DS: Rektor univerzity, že?

IT: Pozdější rektor, tehdy děkan právnické fakulty. Takže oni mě stáhli a vyhodili a nenechali mě dodělat tu Keňu a Ugandu a potom, to je zajímavé, potom jsem se v roce 1992 setkal s akademikem Alexandrovem, což je v Rusku velmi běžné jméno, který po mně převzal tu agendu Ugandy a Keni a tehdy, když mě potkal v Moskvě, já jsem tam byl za Němce a dělal jsem něco pro ruskou vládu, tak on mi řekl: „Jé, Igore, to byla taková dobrá práce, škoda, že jsi to nedodělal, já jsem to už nestačil dodělat, já neměl tvoje zkušenosti“.

DS: Ano, já vím, že jste v 90. letech navázal na tuto svou práci ve světě.

IT: Po roce 1990 jsem pracoval ve čtyřiceti zemích pro OECD, pro Světovou banku, pro MOP a nakonec pro Evropskou unii. Já jsem byl polovinu svého času v zahraničí, polovinu tady. Tady jsem si udělal na začátku 90. let soukromou firmu, protože jsem šel hned v šedesáti do důchodu, poněvadž jsem nechtěl mít s tou politikou nic společného. Mně se ten „československý“ rozpad v roce 1992 velmi hluboce dotkl, já mám na Slovensku řadu velmi dobrých přátel, protože když jsem dělal v hutích, tak jsem dělal taky ve Švermových železárnách a ve VSŽ Košice a oni všichni byli proti rozdělení. Všichni byli pro zachování společného státu. Mě se to hluboce dotklo, tak jsem pak s tou politikou české vlády nechtěl mít nic společného. A to se dost rozkřiklo v zahraničí a tak mě začali využívat, protože měli se mnou pozitivní zkušenosti. Obzvláště se líbil Scénář sociální reformy, který jsem inscenoval.